

Nr 59.

*Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående tilläggs-
pension åt förre folkskolläraren i Karesuando Jakob Val-
frid Lidström; given Stockholms slott den 16 februari
1917.*

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över eckle-
siastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen
medgiva,

att förre folkskolläraren i Karesuando skoldistrikt Jakob Valfrid Lid-
ström må, från och med den 1 juli 1915 räknat, under sin återstående livs-
tid uppbära utöver den pension, som författningsenligt tillkommer honom
från folkskollärarnas pensionsinrättning, en årlig tilläggspension från all-
männa indragningsstaten till belopp av 400 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens
vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl.
nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 februari 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
 Statsråden: VON SYDOW,
 friherre BECK-FRIIS,
 STENBERG,
 LINNÉR,
 MÖRCKE,
 VENNERSTEN,
 WESTMAN,
 BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Westman anförde:

Tilläggspen-
 sion åt förre
 folkskollä-
 raren J. V.
 Lidström.

På framställning av förre folkskolläraren i Karesuando skoldistrikt Jakob Valfrid Lidström har skolrådet i nämnda skoldistrikt i underdånig skrivelse den 22 november 1915 anhållit, att Kungl. Maj:t tacktes bevilja Lidström ett årligt pensionstillägg å 400 kronor att från och med den 1 juli 1915, då han erhöll avsked från folkskollärartjänsten, utgå med 200 kronor från förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, och med 200 kronor från förslagsanslaget till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar.

Till stöd för denna ansökning har skolrådet dels hänvisat till Lidströms ovanberörda framställning, i vilken Lidström åberopat, hurusom han, som den 1 augusti 1880 tillträdde befattningen såsom ordinarie folkskollärare i Karesuando, nu efter 35-årig tjänstgöring inom Sveriges nordligaste församling, därunder han hela tiden haft att ensam bestrida undervisningen vid en folkskola litt. F enligt gällande normalplan med såväl

finsk- som lapsktalande lärjungar, funnit sig vara fullt utarbetad på skolans område och därför nödsakad att lämna sin tjänst, dels för egen del anfört, att Lidström under de 35 år, han tjänstgjort såsom folkskollärare i de nordligaste ödemarksbygderna, haft att kämpa med större svårigheter än kanske någon annan lärare. Hans skola hade tidtals besökts av elever, som hunnit mogen ålder utan att förut hava haft tillfälle att erhålla någon skolundervisning. Till svårigheterna hade även varit att räkna den omständigheten, att Lidström ända till år 1902, alltså under 22 år, fått åtnöja sig med ytterst bristfällig bostad. Den begärda tilläggs pensionen ansåge skolrådet behöflig, på det att Lidström skulle på sin ålderdom erhålla något vederlag för det arbete och de krafter, han offrat för det kulturella arbetet och det andliga livet på vårt lands nordligaste utpost.

I ärendet hava företetts frejdbetyg för Lidström, utvisande att han är född den 18 februari 1860, samt åldersbevis för sex hans egna barn och en fosterson, intyg av kyrkoherden i Karesuando församling, att samtliga dessa barn utom ett fortfarande äro för sin uppfostran och försörjning beroende av fadern, ävensom ett av skolrådet den 24 april 1916 utfärdat tjänstgöringsbetyg för Lidström av innehåll, att han under sin tjänstgöring såsom ordinarie folkskollärare i Karesuando, omfattande tiden den 1 augusti 1880—den 30 juni 1915, ådagalagt med utmärkt beröm godkänd undervisningsskicklighet, med utmärkt beröm godkänd förmåga att i skolan upprätthålla ordning och att i övrigt leda ungdomens fostran, berömligt nit och mycket gott uppförande. Vidare är upplyst, att Lidström från folkskollärarnas pensionsinrättning åtnjuter pension till belopp av 1,013 kronor årligen.

Karesuando församlings kyrkostämma samt kommunalstämman i Karesuando hava biträtt och på det varmaste förordat den gjorda ansöknin-gen. Kommunalstämman har därvid framhållit, att Lidström under den långa tid, han tjänstgjort såsom folkskollärare i Karesuando, vid sidan av denna sin verksamhet med stort intresse oegennyttigt ägnat sig även åt olika kommunala värv och städse välvilligt stått alla kommunens medlemmar till tjänst i råd och dåd.

Över ansöknin-gen hava folkskolinspektörerna K. V. Karnell och A. Neander, förutvarande landshövdingen i Norrbottens län K. J. Bergström, Kun-gl. Maj:ts befallningshavande i Norrbottens län och domkapitlet i Luleå yttrat sig, varjämte infordrade utlåtanden i ämnet avgivits den 21 juli 1916 av folkskolöverstyrelsen och den 17 januari 1917 av statskontoret.

Samtliga de, som sålunda yttrat sig i ärendet, hava tillstyrkt, att en tilläggs pension å 400 kronor måtte beredas Lidström.

Folkskolinspektören Karnell har därvid anfört:

Karnell ansåge sig så mycket mera förpliktad att yttra sig i frågan, som han under 13 år i egenskap av såväl kyrkoherde i Karesuando som folkskolinspektör i Norrbottens norra inspektionsområde kunnat följa och värdesätta Lidströms arbete samt i grund kände de förhållanden, under vilka han förut arbetat och nu levde.

Lidström hade varit Karesuando sockens förste folkskollärare och börjat sin verksamhet år 1880. Under den avsevärda tiden av 35 år hade han arbetat vid denna skola med aldrig svikande nit och trohet. Ville man rättvist bedöma den nu levande, till mogen ålder komna befolkningen i Karesuando socken, såväl bofasta som nomadlappar, måste man medgiva, att den vore ett ganska kunnigt och vaket samt ett sedligt och djupt religiöst släkte. Häruti hade Lidström en mycket stor förtjänst såväl genom den undervisning, han meddelat, och den tukt, han uppehållit i sin skola, som genom den föresyn i ren vandel och karaktärsfasthet, han ständigt varit för alla. En sådan mans arbete och exempel i en församling under en lång följd av år vore guld värd och satte för lång tid sin prägel på församlingen.

De första 25 åren hade hans arbete i skolan varit rent av utslitande, då han hade att undervisa ett stort antal bofasta samt även nomadlappars barn i årsskola. Skoltypen hade varit litt. F. Ända till år 1902 hade han måst arbeta i en trång och mycket ohygienisk skolsal, och hans bostadsförhållanden hade varit mycket primitiva. Den kontanta lönen hade under flera år varit lön enligt lag med ett tillägg av 150 kronor av anslaget till undervisningens främjande bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar. På sin lilla lön hade han haft att draga fram en stor familj, mor, hustru och sex barn, varförutom han måst vara ett stöd för fattiga släktingar. Att i en obygd som Karesuando, vilken ända till år 1912 varit totalt i avsaknad av kommunikationer och där alla förnödenheter bleve dyra genom långa och besvärliga transporter, gå i land härmed hade icke varit lätt. Det vore tydligt, att det kunnat gå endast genom många försakelser. För sin ålders dag hade det icke varit Lidström möjligt att samla något. Detta vore för honom till stort bekymmer, emedan han av de sex baruen icke ännu hade mer än ett försörjt, äldsta dottern, som vore lärarinna. Två döttrar vore hemma men borde komma ut för att lära sig något. En dotter vore vid småskoleseminarium, en son och en dotter vid läroverk. Alla vore de beroende av fadern, och denne hade ej mera inkomst än pension enligt lag samt 50 kronor om året i egenskap av tingstolk. Tillfälle till extra förtjänster funnes inga. Väl finge äldsta dottern, som hade lärarinnelön, något hjälpa sina yngre syskon, men för fadern stode i alla fall bekymren för dörren, åtminstone så länge han hade oförsörjda barn.

Folkskolinspektören Neander, som i övrigt till alla delar instämt i Karnells yttrande, har ansett det vara riktigast, att hela tilläggs pensionen utginge från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk.

Förutvarande landshövdingen i Norrbottens län Bergström har anfört:

Under den tid av 11 år, som Bergström bade sin verksamhet såsom landshövding i Norrbottens län, hade han särskilt på grund av de för Karesuandolapparna vid många tillfällen inträffade svåra förhållandena ofta kommit i tillfälle att på ett ingående sätt och noggrant erhålla kännedom om Lidströms förhållande och verksamhet. Vid synnerligen många tillfällen hade han och kommit i personlig beröring med Lidström och på nära håll lärt känna och högt uppskatta hans förtjänstfulla arbete.

Av trovärdiga personer med äldre kännedom om Karesuandoförhållanden hade

Bergström städse erfarit de synnerligen stora svårigheter, med vilka Lidström haft att kämpa vid sitt tillträde till folkskollärartjänsten i Karesuando, och huru han genom seg och okvlig energi och betydande ansträngande arbete sedermera lyckats övervinna de allra flesta svårigheterna. Att ett dylikt arbete måst vara mycket slitande på kropp- och själskrafterna vore uppenbart. Enligt andras beprövade omdöme och enligt Bergströms uppfattning skulle säkerligen icke många andra hava förmått uppnå de resultat, som Lidström vunnit.

Genom sina betänksamma men alltid väl övervägda förslag, sitt fogliga men bestämda uppträdande och sin oegennyttiga, aldrig på egen fördel grundade verksamhet hade Lidström förskaffat sig ett oinskränkt och odelat förtroende hos socknens alla invånare såväl bofasta som nomadlappar, så att de, i den mån församlingen mäktat bära ökade utgifter för skolundervisningen, åtagit sig ökade bördor och underkastat sig den ordnade och regelbundna undervisning, som icke vore lätt att införa och uppehålla i en så litet befolkad församling som Karesuando.

De ringa ekonomiska förmåner, som Lidström för sin skolundervisning åtnjutit, hade, med Bergströms kännedom om Lidströms sinnesläggning att icke sätta tillgodoseendet av det egna intresset främst, om den stora familj, Lidström haft att försörja, och om Karesuando såsom dyrort, verkat därhän, att Lidström trots stor personlig sparsamhet och omtänksamhet i ekonomiska saker icke torde hava kunnat samla penningar för att bereda sig en bekymmerslös ålderdom.

De anförda omdömena om betydelsen av Lidströms skollärargärning hade tillfullo bestyrkts av vad Bergström personligen vid sina många besök i Karesuando haft tillfälle att se och inhämta.

Förutom denna Lidströms betydande och förtjänstfulla gärning i skolundervisningens tjänst kunde Bergström, då det gällde att uttala sig om Lidström, icke underlåta att framhålla en annan sida av Lidströms arbete i det allmännas tjänst, vilken syntes hava varit och måhända fortfarande vore av stor betydelse.

Lidström hade nämligen under en lång följd av år på ett synnerligen nitiskt och verksamt sätt deltagit i skötandet av Karesuando sockens angelägenheter, därvid han städse sökt att tillgodose socknens bästa och varit en god och beprövad rådgivare för socknens inbyggare.

Särskilt för Karesuando sockens nomadlappar hade hans rådgivande ställning varit synnerligen betydelsefull, i det att han på grund av sin ingående och ovanliga kännedom om lapparnas liv, behov och levnadsvanor kunnat vara dem till ovärderlig hjälp och nytta i alla deras angelägenheter.

För denna sin verksamhet hade han berättigade anspråk på det allra största erkännande.

Då Bergström och andra personer haft att handlägga ärenden angående lappar, hade Lidström alltid varit beredd att med frånseende av egen bekvämlighet och tid lämna värderika upplysningar och utlåtanden, som alltid varit av stor betydelse.

På grund av vad som anförts syntes Lidström hava i högsta grad gjort sig förtjänt av den tilläggs pension, varom han gjort ansökan för att kunna under sin återstående livstid undgå de tryckande bekymren för sin utkomst.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har yttrat:

Lidström hade varit till en ovärderlig hjälp vid Konungens befallningshavandes arbete till fromma för lappallmogen, om vars förhållanden och behov han besuttede enastående insikter. Han hade vidare i denna avlägsna, fattiga och efterblivna landsända,

där personer med något mått av bildning vore lätt räknade, under många år nedlagt ett stort och oegennyttigt arbete på församlingens uppehållande och förkovran. Konungens befallningshavande skulle därför anse det som ett väl förtjänt erkännande från det allmännas sida, om Lidström erhöle den tilläggspension, som nu ifrågasattes.

Domkapitlet har i ämnet anfört följande:

En ansökning av den art, varom här vore fråga, läte sig icke rättvist bedömas, om den icke sattes i samband med de förhållanden, under vilka sökanden under en mansålder haft att verka och som slitit hans krafter. Dessa förhållanden hade vid tiden för verksamhetens början för 36 år sedan givetvis varit helt andra än nu. Förbindelser med yttrevärlden hade Karesuando då att söka på den 40 mil långa vägen till Haparanda, därav 10 mil utan landsväg. Socknen vore belägen över 20 mil norr om polcirkeln och den oansenliga kyrkbyn 3 till 4 mil norr om barrskogsgränsen. Befolkningen vore tvåspråkig — lapsk- och finsktalande — samt präglad av den till dysterhet allvarliga læstadianska åskådningen och i övrigt givetvis fattig och efterbliven. Enligt uppgiften för år 1914 hade invånarna utgjort 1.206 personer, därav 677 eller över hälften lappar, alla nomadiserande. Såsom förut nämnts hade Lidström här varit den förste folkskolläraren. Man torde utan förklaringar lätt kunna inse de utomordentliga svårigheter och försakelser, Lidström i sin banbrytande verksamhet måst möta och med seg energi genomkämpa i en sådan omgivning och under trycket tillika av ett hårt klimat med långvarigt vintermörker. Man torde då också kunna rätt uppskatta betydelsen av det intyg, församlingens förre kyrkoherde, folkskolinspektören Karnell lämnat, att Lidströms arbete satt för lång tid sin prägel på församlingen. Dess uppräckning och kultivering genom oavbruten successiv påverkan av generation efter generation av den uppväxande ungdomen hade i mångt och mycket varit hans förtjänst, och medan kyrkoherdebefattningen gång efter annan skiftat innehavare, hade Lidström troget kvarblivit på sin post. Befolkningen stode nu jämförelsevis mogen att mottaga den nya tid, som brutit in, sedan närheten av det stora nyanlagda gruv-samhället i Kiruna, med vilken ort vinterförbindelse på 13 mil kunde anordnas, gjort sig förnimbar och därförutom landsväg anlagts till Vittangi (10 mil).

Av det anförda framginge, att Lidström i sin anspråklösa lärarställning utfört en vägrödjande, ytterst betydelsefull kulturgärning i svensk utmark. Han hade därförutom dels genom sitt deltagande i organisationen av den kommunala verksamheten uti denna i så många hänseenden vanlottade och ensamställda ort och dels å ena sidan såsom medhjälpare åt såväl bofasta som nomader i deras beröring med myndigheterna och å den andra som rådgivare åt dessa i svårbedömda frågor rörande sagda befolkning fullgjort en allmänt medborgerlig gärning av måhända icke mindre betydelse. Alla dessa omständigheter syntes göra honom väl förtjänt av det erkännande från statens sida, som en med hänsyn till åtnjutna ringa avlöningsförmåner, särskilt under Lidströms tidigare tjänstgöring, och hans nuvarande svaga ekonomiska ställning välbehörlig extra ordinär pension innebure. Domkapitlet torde visserligen böra inskränka sig till ett vitsordande av betydelsen av Lidströms lärarverksamhet och av att enbart den kunde fullväl motivera ett bifall till ansökningen. Men domkapitlet hade tillika ansett sig böra framhålla hans förtjänster i övrigt, vilka även de syntes till avsevärd del kunna betraktas såsom uttryck för en säreget gagnande uppfostrarverksamhet och i varje fall kunna i denna fråga vinna avseende.

Folkskolöverstyrelsen yttrar:

Av handlingarna i ärendet framginge, att sökanden under hela sin 35-åriga verksamhet såsom folkskollärare inom Karesuando församling till följd av knapp lön och de höga levnadskostnaderna ä orten arbetat under synnerligen ogynnsamma ekonomiska omständigheter, så att han endast genom umbäranden och försaker ser varit i stånd att uppehålla sig själv och sin talrika familj, varför han nu, sedan han den 1 juli 1915 erhållit avsked och tillerkänts en årlig pension å 1,013 kronor från folkskollärarnas pensionsinrättning, vore i största behov av någon tilläggs pension, samt att denna sökandens långvariga verksamhet varit för församlingen i dess helhet synnerligen betydelsefull och välsignelsebringande.

Statskontoret har anfört:

Då förslagsanslaget till folkundervisningens befrämjande bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar icke syntes böra betungas med utgifter för pensionering samt ej heller förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk syntes lämpligen kunna anlitas för pension åt Lidström, vars avlöning under tjänstetiden icke i någon mån drabbat sistnämnda anslag, ville statskontoret för sin del föreslå, att hos riksdagen gjordes framställning därom, att riksdagen måtte såsom ett erkännande från det allmännas sida för det kulturarbete, som Lidström under svåra förhållanden utfört inom Karesuando församling, medgiva, att han måtte från och med den 1 juli 1915 under sin återstående livstid uppbära en årlig pension från allmänna indragningsstaten till belopp av 400 kronor.

Pensionsförhållandena för folkskolans lärare äro ordnade genom förordningen och reglementet den 30 november 1866 angående folkskollärarnas pensionsinrättning med däri sedermera vidtagna ändringar. Enligt dessa bestämmelser utgår hel pension till folkskollärare, som uppnått 55 års ålder och räknar 30 tjänstår, med tre fjärdedelar av den tjänsten åtföljande lön, för vilken skolområdet eller skoldistriktet vunnit delaktighet i pensionsinrättningen. Denna lön utgör enligt nu gällande bestämmelser i vanliga fall 1,350 kronor, och hel pension utgår med ett till jämnt krontal avrundat belopp av 1,013 kronor. Från och med den 1 juli 1915 uppbär Lidström, enligt vad redan förut är omförmält, pension från folkskollärarnas pensionsinrättning med nyssnämnda belopp.

Under vanliga förhållanden kan det tydligen icke ifrågasättas, att staten skall utöver den till folkskollärare från pensionsinrättningen utgående pensionen bevilja särskild tilläggs pension. Lidström synes emellertid hava under stora svårigheter, icke minst av ekonomisk art, utfört ett arbete, som till omfattningen sträckt sig så vida utöver vad hans folkskol-lärartjänst ålagt honom och som varit av så enastående kulturell betydelse, att en avvikelse från nyssnämnda regel synes med avseende på honom vara fullt befogad. Hans verksamhet har varit förlagd till Sveriges nordligaste församling under en tid, då förhållandena därstädes till följd

Departement-
schefen.

av den nästan fullständiga bristen på kommunikationer varit vanskeligare än numera. En årlig tilläggspension från statens sida till det belopp, som skolrådet i Karesuando föreslagit och som samtliga myndigheter och andra, vilka i frågan yttrat sig, tillstyrkt, skulle således enligt min mening innebära ett erkännande åt Lidström, varav han gjort sig väl förtjänt.

I likhet med statskontoret anser jag emellertid, att varken anslaget till lappmarks ecklesiastikverk, folkbildningsändamål, eller anslaget till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar bör betungas med utgifter för sagda ändamål, utan torde hos riksdagen böra göras framställning därom, att den ifrågasatta tilläggspensionen må beviljas från allmänna indragningsstaten. Det synes billigt, att tilläggspensionen får utgå från och med den 1 juli 1915.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen medgiva,

att förre folkskolläraren i Karesuando skoldistrikt Jakob Valfrid Lidström må, från och med den 1 juli 1915 räknat, under sin återstående livstid uppbära utöver den pension, som författningen tillkommer honom från folkskollärarnas pensionsinrättning, en årlig tilläggspension från allmänna indragningsstaten till belopp av 400 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Torsten Burén.